

המודל השלישי

יורם הרפז

yorhar@netvision.net.il

דיואי: החינוך הישן לעומת החינוך החדש

Dewey, Experience and Education, 1938/1997, pp. 17-20

החינוך החדש (המודל השני)	החינוך הישן (המודל הראשון)	סוגי חינוך מאפיינים
לאפשר התפתחות אישית	להעביר תכנים שעוצבו בעבר	מטרה
דינמית (עולם ובוגר משתנים)	סטטית (עולם ובוגר קבועים)	אופי המטרה
מתגלים ומעוצבים על ידי הלומדים	עוצבו בעבר ונכפים על הלומדים	תכנים
ידע ומיומנויות קשורים למטרת הלומד (a purpose in mind)	ידע ומיומנויות מבודדים ומנותקים	ארגון התכנים
באמצעות התנסות	באמצעות תרגול	למידת תכנים
התנסות אישית	טקסטים ומורים	מקורות למידה
פנימית	חיצונית	משמעת
מיצוי ההווה	הכנה לעתיד	יחס לזמן
חלק מהסביבה	מבודד מהסביבה	יחסו של בית הספר לסביבה

חלוקת החינוך הישן הגיונות/גישות/השקפות

החינוך החדש	החינוך הישן		דיואי
הגיון האינדיבידואציה	הגיון האקולטורציה	הגיון הסוציאליזציה	לם (1973)
הגישה הטיפולית	הגישה המשחררת	גישת ההוצאה אל הפועל	פנסטרמאכר וסולטיס (1986)
ההשקפה הרוסויאנית	ההשקפה האפלטונית	השקפת הסוציאליזציה	איגן (1997)

אכזבה משני המודלים

המודל הראשון: לא עובד / עובד היטב

המודל השני: לא עובד / עובד היטב

רוגוף ועמיתיה על הניגוד לכאורה בין המודלים

"מודל ההוראה מונהג-מבוגרים [החינוך הישן] ומודל ההוראה מונהג ילדים [החינוך החדש] מוצגים לרוב כקטבים מנוגדים; אנו טוענים שיש ביניהם קרבה רבה, במובן זה ששניהם כרוכים בהנחה התיאורטית לפיה למידה היא תולדה של פעולה של צד אחד. מודל ההוראה שלנו 'קהילת לומדים' מבטל את המטוטלת; הוא אינו מפשר בין המודלים אלא רואה בלמידה תהליך של שינוי השתתפות, שבו מבוגרים וילדים נותנים תמיכה וכיוון למאמץ משותף."

(Rogoff et al., "Models of Teaching and Learning," 1996, pp. 389-390)

רוגוף על "קהילת לומדים"

"המודל 'קהילת לומדים' אינו פשרה או 'איזון אופטימלי' בין שני המודלים החד-צדדיים של ההוראה, אלא מודל הוראה מובחן המבוסס על פילוסופיה אחרת... בקהילת לומדים כל הצדדים פעילים; אף צד אינו מחזיק בכל האחריות ואף צד אינו פסיבי... בקהילת לומדים ילדים ומבוגרים ביחד פעילים בעיצוב המחקר, אף כי בתפקידים שונים. המבוגרים אחראים בדרך כלל להנחיית התהליך, אך גם הילדים יכולים לקחת אחריות כזו... מכל מקום הם לומדים להשתתף בניהול הלמידה שלהם בעצמם..."

(שם, עמ' 396-397)

ברייטר וסקרדמליה על "דרך שלישית"

"המטוטלת החינוכית נעה, אף כי לא באופן סדיר, בין ההוראה הדידקטית המקובלת [החינוך הישן] ובין החינוך של הילד במרכז [החינוך החדש]; חייבת להיות אפשרות שלישית, אך מה היא יכולה להיות? לא פשרה כלשהי בין שתי האפשרויות האחרות, שכן היא קיימת כבר ברוב בתי הספר... קבוצת מחקר או 'קהילה בונת-ידע' עשויות להציע לנו דרך שלישית לניהול החינוך... עיקרה של קבוצה-קהילה זו היא חתירה משותפת להבנה ולמשמעות שבה הילדים משתתפים עד לגבול כשירותם."

(Bereiter & Scardamalia, *Surpassing Ourselves*, 1993, p. 199)

ברייטר על מטרת בית הספר

"על בתי הספר להיעשות לסדנאות לייצור ידע; התלמידים הופכים לעובדים. הם כמובן גם לומדים, ומשום טבעה של עבודתם הם ילמדו הרבה יותר; אך למידה אינה העבודה שלהם. העבודה שלהם היא ייצור ידע... תפקיד בתי הספר הוא תרבות (enculturation) התלמידים לעולם 3, עולם המוצרים המושגיים (conceptual artifacts)... ולא למידה (עולם 2)".

(Bereiter, *Liberal Education in a Knowledge Society*, p. 28)

נוסחת ההוראה

$$T + I + C + S \rightarrow P$$

- מורה (Teacher) מלמד (Instructs) תלמיד (Student) תוכן מסוים (Content) כדי להשיג מטרה מסוימת (Purpose).
- כל מודל של חינוך – החינוך הישן, החינוך החדש והמודל השלישי – מכניס לנוסחה את תכניו המיוחדים.

המודל השלישי

<p style="text-align: center;">המודל השלישי סינתזה</p>	<p style="text-align: center;">המודל השני אנטייתזה</p>	<p style="text-align: center;">המודל הראשון תזה</p>	<p style="text-align: center;">מרכיבי הדיאלקטיקה</p> <p style="text-align: center;">מרכיבי ה"נוסחה"</p>
<p>מורה כמנחה קבוצתי בבניית ידע. מוביל ושותף בתהליך קבוצתי של התמודדות עם בעיה ויצירת ידע</p>	<p>מורה כמטפל מתירני. ממוקד בהתפתחותו האישיותית והרגשית של כל תלמיד</p>	<p>(1) המורה כמנהל כיתה סמכותני. מקנה לתלמידיו ידע ומיומנויות מוגדרים; (2) מורה כדמות מופת סמכותית. מעצב את אופיים ואת חשיבתם תלמידיו</p>	<p style="text-align: center;">מורה (T)</p>
<p>הוראה כהנחיה שיטתית ומשתפת</p>	<p>ביטול ההוראה (המחבלת בוויסות עצמאי של הלמידה)</p>	<p>(1) מסירה של ידע והדגמה של מיומנויות; (2) הנחלה של אמיתות וערכים</p>	<p style="text-align: center;">הוראה (I)</p>

המודל השלישי (המשך)

המודל השלישי סינתזה	המודל השני אנטיתזה	המודל הראשון תזה	מרכיבי הדיאלקטיקה מרכיבי "ה"נוסחה"
<p>שותף בתהליך של בניית ידע</p>	<p>מנהל עצמאי של תהליך הלמידה</p>	<p>(1) משנן ידע ומתרגל מיומנויות; (2) מפנים אמיתות וערכים</p>	<p>תלמיד (S)</p>
<p>רעיונות "גדולים" שבאמצעותם חושבים ואתם בונים בחתירה להבנת העולם</p>	<p>ידע חוויתי שהתלמיד נוטה אליו</p>	<p>(1) גופי ידע ומיומנויות מועילים; (2) ערכים ואמיתות "מוחלטים"</p>	<p>תוכן (C)</p>
<p>בוגר המתמצא בתחומי ידע ושותף ביצירתם</p>	<p>בוגר הממצה את נטיותיו וכישוריו; אותנטי</p>	<p>(1) בוגר שרכש ידע ומיומנויות מועילים; (2) בוגר שהפנים ערכים ואמיתות ראויים</p>	<p>מטרה ("הבוגר הרצוי") (P)</p>

לסיכום

- המודל הראשון מצדד במסגרת; המודל השני מצדד בחופש ממסגרת; המודל השלישי מצדד בחופש במסגרת.
- המודל הראשון בעד הפעלת לחץ חינוכי על התלמידים לשם עיצובם "מבחוץ"; המודל השני בעד שחרור התלמידים מכל לחץ לשם עיצובם "מבפנים"; המודל השלישי בעד לחץ חינוכי דיאלקטי "מבחוץ" לשם עיצוב "מבפנים".

לסיכום (המשך)

- המודל הראשון גורס קודם רכישה של ידע (למידה), ורק אחר כך – חשיבה על ידע; המודל השני גורס קודם חשיבה (ביקורתית, יצירתית, עצמאית), ורק אחר כך – למידה; המודל השלישי גורס למידה תוך כדי חשיבה וחשיבה תוך כדי למידה.
- במודל הראשון תוכנית הלימודים במרכז; במודל השני הילד במרכז; במודל השלישי המפגש – בין תלמידים וידע – במרכז.

התובנה הבסיסית של המודל השלישי

טשטוש הגבולות בין יחיד לחברה/תרבות; אין יחיד לעומת חברה/תרבות; היחיד הוא תוצר של חברה/תרבות.

"האדם הוא בדיוק אותו בעל חיים הנזקק באופן נואש למנגנוני בקרה בלתי גנטיים וחוץ גופניים של 'תכנות' תרבותי שבלעדיהם אין הוא יכול להסדיר את התנהגותו... בלי הכוונה של דפוסי תרבות, היינו מערכות הסמלים המשמעותיים, לא הייתה ההתנהגות האנושית ניתנת לשליטה כלל ועיקר; היא הייתה הופכת לאנדרלמוסיה של פעולות חסרות טעם והתפוצצויות אמוציונליות... התרבות אינה אפוא קישוט גרידא של המין האנושי, אלא תנאי מהותי שלו... בקיצור נמרץ, משתמע מהנחות אלה שמהו כמו טבע אנושי בלתי תלוי אינו קיים כלל."

(קליפורד גירץ, פרשנות של תרבויות, 1990, עמ' 53-57)

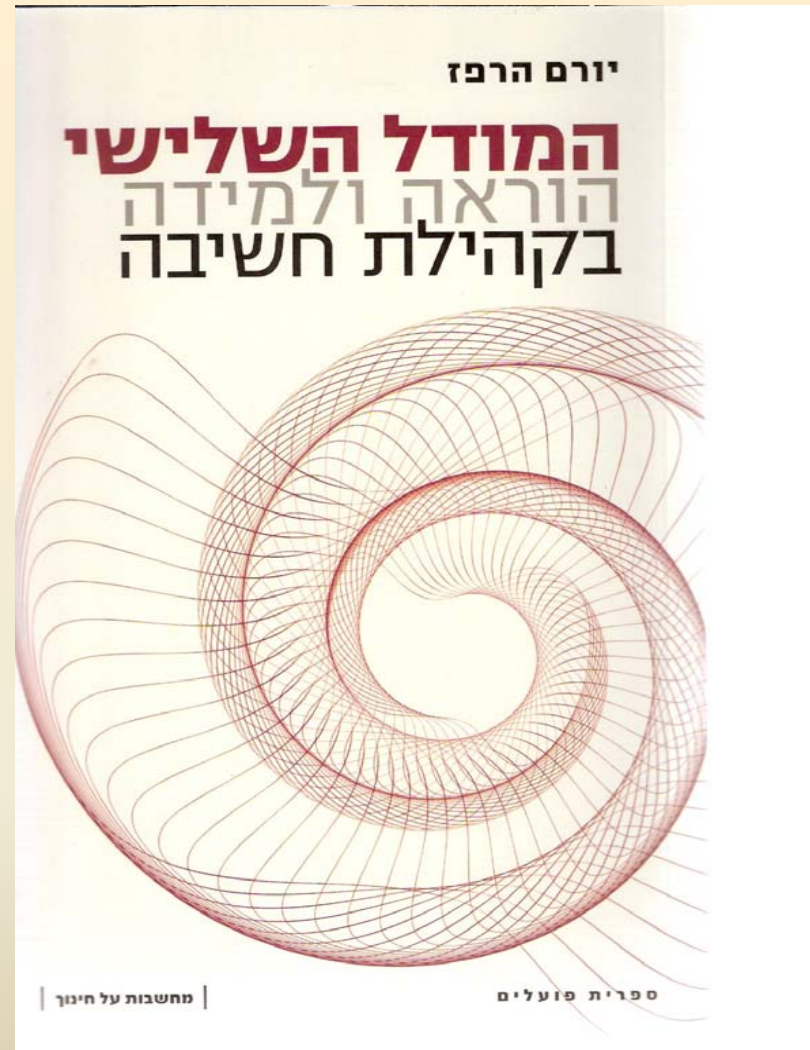
הנחות היסוד של החינוך הישן (המודל הראשון)

- ללמוד זה להקשיב
- ללמד זה להגיד
- ידע הוא חפץ
- התודעה היא מכל
- מטרת ההוראה היא ידיעה (הפקדת חפצים במכל)

הנחות יסוד של המודל השלישי

- ללמוד זה להיות מעורב ולהבין (מעורבות בתהליך, הבנה בתוצר)
- ללמד זה ליצור תנאים ללמידה
- ידע הוא מבנה או "סיפור שעובד"
- התודעה היא פעילות פרשנית
- מטרת ההוראה היא יחס לידע (אוהד, ביקורתי, יצירתי)

לעיון נוסף

תודה על ההקשבה!

שאלות, הערות, השגות...?